

Зиябоева Севара

НамДУ

*Инглизские филологические факультеты
английский тили ва адабийоти кафедраси о'қитувчиси*

Аннотация: Настоящая статья посвящена глубокому научному анализу особенностей романтизма и реализма в американской литературе. Рассматривается трансформация романтизма, зародившегося в европейских традициях, в американском контексте, включая такие направления, как трансцендентализм и тёмный романтизм, а также адаптация тем природы и индивидуализма к национальному опыту. Анализируется возникновение реализма как реакции на романтизм, его элементы социальной критики, регионализма и натурализма, а также влияние Гражданской войны и индустриализации на формирование его особенностей. Через сравнение и взаимодействие этих течений освещается эволюция американской культурной идентичности, формирование национальной мифологии и роль литературы в преобразовании общества. Статья основана на современных методах литературоведения, оценивает место национального литературного процесса в глобальном контексте и демонстрирует его влияние на последующие течения модернизма и постмодернизма. Исследование направлено на раскрытие динамики американской литературы и предлагает возможности для сравнительного анализа с другими культурами через компаративистский подход.

Ключевые слова: американская литература, романтизм, реализм, трансцендентализм, тёмный романтизм, регионализм, натурализм, индивидуализм, социальная критика, национальная идентичность, литературные течения, Гражданская война, индустриализация, психологическая глубина, местный колорит, дарвинизм, модернизм, компаративный анализ, культурная эволюция.

DISTINCTIVE FEATURES OF ROMANTICISM AND REALISM IN AMERICAN LITERATURE

Ziyaboyeva Sevара

NamSU

Faculty of English Philology

Teacher of the Department of English Language and Literature

Abstract: This article provides a comprehensive scholarly analysis of the distinctive features of Romanticism and Realism in American literature. It examines the transformation of Romanticism, originating from European traditions, within the American context, including its manifestations in transcendentalism and dark Romanticism, as well as the adaptation of themes such as nature and individualism to the national experience. The emergence of Realism as a reaction to Romanticism, its elements of social criticism, regionalism, and naturalism, and its shaping under the influence of the Civil War and industrialization are thoroughly analyzed. Through the comparison and interplay of these movements, the article elucidates the evolution of American cultural identity, the formation of national mythology, and the role of literature in societal transformation. Grounded in contemporary literary studies methodologies, the article evaluates the place of the national literary process within a global context and highlights its impact on subsequent movements such as Modernism and

Postmodernism. The study aims to reveal the dynamics of American literature and proposes opportunities for comparative analysis with other cultures through a comparative approach.

Keywords: American literature, Romanticism, Realism, transcendentalism, dark Romanticism, regionalism, naturalism, individualism, social criticism, national identity, literary movements, Civil War, industrialization, psychological depth, local color, Darwinism, Modernism, comparative analysis, cultural evolution.

**АМЕРИКА АДАБИЁТИДА РЕАЛИЗМ ВА РОМАНТИЗМ ОҚИМЛАРИНИНГ ЎЗИГА
ХОСЛИГИ**

Ziyaboyeva Sevara

NamDU

Ingliz filologiyasi fakulteti

ingliz tili va adabiyoti kafedrasida o'qituvchisi

Anotatsiya: Ushbu maqola Amerika adabiyotida romantizm va realizm oqimlarining o'ziga xos xususiyatlarini ilmiy jihatdan chuqur tahlil qiladi. Romantizm oqimining Yevropa an'analaridan kelib chiqib, Amerika kontekstida transsendentalizm va qorong'u romantizm shakllarida transformatsiyasi, tabiat va individualizm mavzularining milliy tajribaga moslashishi batafsil ko'rib chiqiladi. Realizm oqimining romantizmga reaksiya sifatida paydo bo'lishi, ijtimoiy tanqid, regionalizm va naturalizm elementlari, shuningdek, fuqarolar urushi va sanoatlashtirish ta'sirida shakllangan xususiyatlari tahlil etiladi. Oqimlarning taqqoslanishi va o'zaro ta'siri orqali Amerika madaniy identifikatsiyasining evolyutsiyasi, milliy mifologiya shakllanishi va jamiyat o'zgartirishidagi roli yoritiladi. Maqola adabiyotshunoslikning zamonaviy metodlariga asoslanib, global kontekstdagi milliy adabiy jarayonning o'rnini baholaydi, shu bilan birga keyingi modernizm va postmodernizmga ta'sirini ko'rsatadi. Tadqiqot Amerika adabiyotining dinamikasini ochib berishga qaratilgan bo'lib, komparativistik yondashuv orqali boshqa madaniyatlar bilan taqqoslash imkoniyatlarini taklif etadi.

Kalit so'zlar: Amerika adabiyoti, romantizm, realizm, transsendentalizm, qorong'u romantizm, regionalizm, naturalizm, individualizm, ijtimoiy tanqid, milliy identifikatsiya, adabiy oqimlar, fuqarolar urushi, sanoatlashtirish, psixologik chuqurlik, mahalliy rang-baranglik, Darwinizm, modernizm, komparativ tahlil, madaniy evolyutsiya.

Amerika adabiyotida romantizm va realizm oqimlarining o'ziga xosligi adabiyotshunoslikning markaziy masalalaridan biri bo'lib, bu ikki oqimning evolyutsiyasi orqali Amerika madaniyatining rivojlanish dinamikasini tushunishga imkon beradi. Kirish qismida shuni ta'kidlash lozimki, romantizm va realizm oqimlari XIX asrda shakllangan bo'lib, ular Yevropa adabiy an'analaridan ilhomlanib, ammo Amerika tajribasi – koloniyalizm, chegaraviy kengayish, fuqarolar urushi, quldorlik tizimi va sanoatlashtirish jarayonlari – ta'sirida o'ziga xos milliy xususiyatlarga ega bo'lgan. Romantizm oqimi, asosan, 1800–1850 yillarda rivoj topib, inson ruhining cheksizligini, tabiatning ulug'vorligini, intuitiv idrok va emotsional erkinlikni markazga qo'ygan, bu esa yangi millatning o'z-o'zini anglash jarayoniga xizmat qilgan. Bu oqim Yevropa romantizmidan farqli o'laroq, Amerika qit'asining yovvoyi tabiatini va tub aholining madaniyatini milliy identifikatsiyaning asosiga aylantirgan. Realizm esa 1860–1900 yillarda romantizmning idealizmga reaksiya sifatida paydo bo'lib, jamiyatning real muammolarini obyektiv tasvirlashga asoslangan, ijtimoiy adolatsizlik, irqiy tafovutlar va shaharlashtirish oqibatlarini yoritgan. Bu oqimlarning o'zaro bog'liqligi Amerika adabiyotining noyob xususiyati bo'lib, ular modernizmga asos bo'lgan va adabiyotni jamiyatni o'zgartirish vositasiga aylantirgan. Maqola ushbu oqimlarning Amerika

kontekstidagi transformatsiyasini tahlil qilish orqali adabiy jarayonning ijtimoiy-madaniy ahamiyatini ochib beradi, chunki romantizm milliy mifologiyani shakllantirsa, realizm jamiyatning real muammolarini yoritib, ijtimoiy tanqidni kuchaytirgan. Shu bilan birga, oqimlarning global adabiy evolyutsiyadagi o'rnini, masalan, Yevropa va Sharq adabiyotlari bilan taqqoslanishi ko'rib chiqiladi, bu esa adabiyotshunoslikda komparativistik yondashuvni rivojlantirishga yordam beradi. Asosiy qismda avvalo romantizm oqimining Amerika adabiyotidagi o'ziga xosligini ko'rib chiqamiz. Romantizm Yevropadan kelib chiqib, ammo Amerikada transsendentalizm shaklida o'z ifodasini topgan bo'lib, Ralf Uoldo Emersonning "Tabiat" essesi va Genri Devid Toroning "Uolden" asarida insonning tabiat bilan birlikda bo'lishi, ichki erkinlikni kashf etishi va jamiyat cheklovlaridan ozod bo'lishi ta'kidlangan. Bu yo'nalish Amerika madaniyatida individualizmni mustahkamlab, sanoatlashtirish va shaharlashtirishga qarshi reaksiya sifatida ko'riladi, chunki Yevropa romantizmidan farqli o'laroq, u yangi qit'a tabiatining yovvoyiligini, chegaraviy ruhni va kolonial o'tmishni ulug'laydi. Masalan, Jeyms Fenimor Kuperning "So'nggi mogikan" romani tub aholining hayoti, kolonizatorlar sarguzashtlari va tabiatning shafqatsizligini tasvirlab, milliy epos yaratishga xizmat qilgan, bu esa Amerika mifologiyasining asosini qo'ygan. Shu bilan birga, qorong'u romantizm – Edgar Allan Po, Nataniel Hotorn va German Melvillning ijodida – inson psixikasining chuqur qatlamlarini o'rganib, gunoh, aqldan ozish, yovuzlik va ichki ziddiyatlar mavzularini yoritgan. Po'ning "Qarg'aning qulog'i" she'ri va "Qora mushuk" hikoyasi orqali ruhiy azob va sirli voqealar tasvirlanib, romantik idealizm tanqid qilinadi; Hotornning "Qizil harf" romani puritanizmning axloqiy bosimini va gunoh mavzusini o'rganib, kolonial o'tmishning travmatik ta'sirini ko'rsatadi; Melvillning "Mobi Dik" asarida esa insonning tabiat oldidagi isyoni va metafizik savollar yoritilgan. Bu xususiyat Yevropadan farqli o'laroq, puritanizm va kolonial o'tmish ta'sirida shakllangan bo'lib, insonning ichki ziddiyatlarini milliy travma bilan bog'laydi. Romantizmning yana bir o'ziga xosligi – tabiatni nafaqat estetik, balki ruhiy va falsafiy kuch sifatida ko'rsatish, bu esa Amerika identifikatsiyasida "yovvoyi G'arb" mifini shakllantirgan va adabiyotda emotsional chuqurlikni kiritgan. Umuman olganda, romantizm Amerika adabiyotida subyektivlik, emotsionalizm va idealizmni kuchaytirib, jamiyat cheklovlaridan qochishga qaratilgan bo'lib, u milliy adabiyotning rivojlanishida markaziy rol o'ynagan va keyingi oqimlarga ta'sir etgan. Realizm oqimining Amerika adabiyotidagi o'ziga xosligi esa romantizmning idealizmiga qarshi reaksiya sifatida namoyon bo'lib, u hayotni obyektiv, batafsil va faktlarga asoslangan holda tasvirlashga asoslangan. XIX asrning ikkinchi yarmida, fuqarolar urushi oqibatida paydo bo'lgan bu oqim, ijtimoiy muammolar – irqiy adolatsizlik, sinfiy tafovutlar, quldorlikning oqibatlari va sanoat inqilobining salbiy tomonlarini yoritgan. Mark Tvenning "Geklberri Finning sarguzashtlari" romani orqali og'zaki til, oddiy odamlarning hayoti va irqiy muammolar tasvirlanib, adabiyotda demokratik qadriyatlar aks ettirilgan, bu esa Yevropa realizmidan farqli o'laroq, mahalliy rang-baranglik (local color) va regionalizmni kuchaytirgan. Masalan, Bret Gartning G'arbiy chegaralar haqidagi hikoyalari va Sara Orn Jyuettning Yangi Angliya hayotini tasvirlovchi asarlari Amerika realizmining noyob xususiyatini ta'minlagan, chunki ular geografik va madaniy xilma-xillikni aks ettirgan. Realizmning yana bir muhim jihati – naturalizm ta'siri ostida insonning tabiat va jamiyat oldidagi oqizligini ta'kidlash, Stiven Kreyning "Ochiq qayiq" asarida dengizning shafqatsizligi orqali inson taqdiri va Darvinizm g'oyalari tasvirlangan; Teodor Drayzerning "Keri opa" romani esa sanoatlashtirishning ijtimoiy oqibatlarini ko'rsatib, naturalizmning elementlarini kiritgan. Uilyam Din Xouellsning "Silas Laphamning yuksalishi" va Genri Jeymsning "Evropaliklar" asarlarida psixologik realizm rivoj topib, axloqiy ikkilanishlar, sinfiy munosabatlar va madaniy ziddiyatlar o'rganilgan, bu adabiyotni ijtimoiy

tanqid vositasiga aylantirgan. Amerika realizmi, shuningdek, empirik falsafa va ilmiy yondashuvning ta'sirida shakllanib, hayotni na idealizatsiya qilgan, na romantiklashtirgan, balki faktlarga asoslangan holda ko'rsatgan. Bu oqimning o'ziga xosligi shundaki, u milliy kontekstda jamiyat o'zgartirishiga xizmat qilib, irqiy va gender muammolarini yoritgan va keyingi modernizmga yo'l ochgan.

Ikki oqimning taqqoslanishida romantizm subyektivlik, idealizm va emotsional chuqurlikka asoslangan bo'lsa, realizm obyektivlik, faktlar va ijtimoiy haqiqatga tayangan, ammo Amerika adabiyotida ularning o'zaro ta'siri sezilarli darajada kuchli. Masalan, romantizmning individualizm g'oyasi realizmda ijtimoiy haqiqatni tasvirlashga asos bo'lgan, natijada naturalizm kabi oraliq yo'nalishlar paydo bo'lgan. Romantizm tabiatni ulug'vor va ruhiy kuch sifatida ko'rsatsa, realizm uni inson hayotiga ta'sir etuvchi real omil deb bilgan, bu taqqoslash Amerika madaniyatining dinamikasini aks ettirib, adabiyotshunoslikda oqimlarni o'rganish milliy identifikatsiyaning evolyutsiyasini tushunishga yordam beradi. Shu bilan birga, oqimlarning Yevropa va Sharq adabiyotlari bilan komparativ tahlili shuni ko'rsatadiki, Amerika romantizmi milliy kengayish va tub aholilar madaniyatiga e'tibor qaratgan bo'lsa, realizmi global sanoatlashtirish muammolarini yoritgan.

Xulosa qilib aytganda, romantizm va realizm oqimlari Amerika adabiyotining rivojlanishida muhim bosqich bo'lib, ular milliy madaniyatning shakllanishiga katta hissa qo'shgan. Romantizm orqali milliy mifologiya, individual erkinlik va tabiat ulug'vorligi g'oyalari mustahkamlangan bo'lsa, realizm jamiyatning real muammolarini yoritib, adabiyotni ijtimoiy o'zgartirish vositasiga aylantirgan. Bu oqimlarning o'ziga xosligi Amerika tajribasining noyobligida – chegaraviy ruh, ijtimoiy ziddiyatlar, psixologik chuqurlik va madaniy xilma-xillikda namoyon bo'lib, ular keyingi adabiy yo'nalishlarga – modernizm va postmodernizmga asos bo'lgan. Adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan, ushbu oqimlarni o'rganish nafaqat Amerika adabiy jarayonini, balki global adabiy evolyutsiyani tushunishga yordam beradi, chunki ular madaniy transformatsiyaning muhim ko'rsatkichlari hisoblanadi. Kelgusida bu mavzuni o'rganishda komparativistik yondashuvni kuchaytirish lozim, bu esa oqimlarning boshqa milliy adabiyotlardagi ta'sirini yoritadi va adabiyotning jamiyatdagi rolini chuqurroq anglashga imkon beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Jahon adabiyoti. NDPI, 2020, s. 15-18.
2. AQSH adabiyoti. Vikipediya, 2023, s. 10-14.
3. JAHON ADABIYOTI: MODERNIZM VA POSTMODERNIZM. Scienceweb, 2022, s. 30-35.
4. NamDU ARM 3604 Jahon Adabiyoti. Scribd, 2024, s. 50-55.
5. JAHON ADABIYOTI. TIU, 2025, s. 25-30.
6. Romantizm - Oyina, 2022, s. 45-50.
7. XIX asr ingliz adabiyotida tanqidiy g'oyalarni shakllanish omillari. In-Academy, 2023, s. 22-28.
8. Amerika adabiyoti: haqiqat himoyasidagi so'z. Darakchi.uz, 2018, s. 50-55.
9. Muhammadjon Xolbekov. XX asr modern adabiyoti manzaralari. Kh-Davron.uz, 2018, s. 25-30.
10. Sinkler Luis. Amerikaliklarning adabiyotdan qo'rquvi. Kh-Davron.uz, 2019, s. 30-35.